

во (тобто «проста» послуга) або направляються до спеціалізованих установ для прийняття рішень.

Така організація надання послуг має багато позитивів. Насамперед, це зручність для громадян та економія їх часу і здоров'я, оскільки людина в одному місці одразу ж може вирішити декілька своїх проблем, і вирішити майже будь-коли, тоді як в більшості установ існують дні і години прийому. Крім того, це уникнення контакту з посадовими особами, які приймають рішення, а отже, усунення умов для корупції та нормальні умови для плідної роботи службовців — без відволікання на спілкування з громадянами.

Отже є очевидним, що проблематика управлінських (адміністративних) послуг потребує подальшого дослідження та опрацювання і якнайшвидшого законодавчого урегулювання, а організація їх надання — вдосконалення.

Література

1. Концепція адміністративної реформи в Україні. — К.: Держ. коміс. з проведення в Україні адмін. реформи, 1998. — С. 11.
2. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Ін-Юре, 2002. — С. 150.
3. Там само. — С. 171.
4. Гаращук В. Управлінські послуги — новий інститут чи нова помилка? // Вісник АПрІІ України. — 2001. — № 3. — С. 110.
5. Коліушко І. Б. Виконавча влада та проблеми адміністративної реформи в Україні: Монографія. — К.: Факт. — 2002. — С. 105–106.
6. Коліушко І., Тимошук В. Управлінські послуги — повний інститут адміністративного права // Право України. — № 5. — 2001. — С. 31.
7. Виконавча влада і адміністративне право / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. — К.: Ін-Юре, 2002. — С. 174.

УДК 347.77.043

*К. М. Тимошенко,
аспірант ОНЮА*

ЛІЦЕНЗУВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦТВА: ДЕЯКІ ПИТАННЯ ІСТОРІЇ РОЗВИТКУ

Сьогодні в українській економіці з'явилися певні ознаки формування підприємницьких відносин. Така важлива для суспільства діяльність потребує чіткої правової регламентації, а також всебічної охорони як з точки зору забезпечення умов її здійснення та розвитку, так і з погляду охорони від протидії названій діяльності і порушень правил її функціонування. У зв'язку з цим набуває поширення така форма державного регулювання підприємницької діяльності як її ліцензування [1].

Ліцензування вже стало невід'ємною складовою розвитку підприємництва та й економіки в цілому. Але якщо державна реєстрація існувала ще за радянських часів, то проблеми ліцензування принципово нові для України.

Вперше державне ліцензування підприємництва було законодавчо введено 7 лютого 1991 р. з прийняттям Закону Української РСР «Про підприємництво», згідно з яким Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів України визначала перелік видів діяльності, які підлягали ліцензуванню, тобто не могли здійснюватися без спеціального дозволу (ліцензії). Визначення видів, які підлягали ліцензуванню, в інших законодавчих актах, крім цього не допускалося. Закон містив лише 11 видів підприємницької діяльності для здійснення яких необхідно було отримати ліцензію [2]. Але вже 15 жовтня 1992 р. Верховна Рада України приймає Закон «Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про підприємництво», яким, зокрема, передбачала ліцензування ще 23 видів підприємницької діяльності [3].

З часом, розвиваючись, сфера ліцензування мала єдину чітку тенденцію — постійно розширюватися, збільшуючи кількість видів діяльності, що неодмінно підлягають ліцензуванню. Це означає, що в законодавстві не був вироблений критерій віднесення тих або інших видів підприємницької діяльності до таких, що потребують ліцензування [4]. Як результат такої практики, протягом 1991–1997 рр., подібному обмеженню підлягало 112 видів підприємницької діяльності та майже 1500 видів робіт. Фактично все було заліцензовано. А забезпечували видачу ліцензій 34 міністерства та відомства, 742 місцевих органи влади та 79 державних госпрозрахункових структур. Органи виконавчої влади намагалися постійно вводити нові види діяльності і робіт для ліцензування [5]. І лише наприкінці 1997 р. з прийняттям змін до Закону України «Про підприємництво» було скасовано ліцензування значної кількості видів підприємницької діяльності і всіх видів робіт підприємництва. Зокрема, перелік видів підприємницької діяльності, які підлягають ліцензуванню, був скорочений до 42 видів [6].

Та все ж у державі існувала система тотального, і не завжди доцільного, обмеження підприємницької діяльності. Ситуація, коли все було заліцензовано, не поліпшила стан розвитку вітчизняного підприємництва, а швидше навпаки. Значна кількість підприємців через різноманітні непорозуміння взагалі не могла отримати ліцензії. Нечіткі й непрозорі умови ліцензування призводили до чисельних порушень законодавства, в тому числі й органами виконавчої влади. А держбюджет щорічно недоотримував значні кошти від видачі ліцензій.

Треба відмітити, що сфера ліцензування видів підприємницької діяльності до червня 2000 р. регламентувалася 79 законами України, 204 постановами Кабінету Міністрів України, 79 інструкціями і 61 відомчим актом. Тобто правова база ліцензування була дуже велика [7]. Але при її застосуванні виникало багато проблем та протиріч. Тому необхідно було прийняти закон метою якого було б усунення цих протиріч та створення чіткої прозорої для підприємців системи ліцензування.

Прийняття 1 червня 2000 р. Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», яким скасовано Постанову Кабінету Міністрів України «Про порядок ліцензування підприємницької діяльності» від 3 лип-

ня 1998 р., ознаменувало кардинально новий підхід законодавця до визначення моделі законодавчого регулювання процедур ліцензування, й започаткувало тривалий процес приведення чинних законодавчих актів у відповідність із новим базовим законом [8]. Цей закон був підготовлений з метою впорядкування дозвільної системи у сфері підприємницької діяльності. Він вперше вніс ряд суттєвих змін до чинного порядку ліцензування господарської діяльності. Зокрема Закон надав визначення термінів, пов'язаних з ліцензуванням. Сфера впливу ліцензування стала більш широкою, вона стосується господарської діяльності, здійснення якої безпосередньо впливає на здоров'я людини, довкілля, безпеку держави. Дія цього Закону поширюється на всіх суб'єктів господарювання, а не тільки на суб'єктів підприємницької діяльності, як це було раніше.

Новий Закон передбачає, що реалізацію державної політики у сфері ліцензування здійснює Кабінет Міністрів України, спеціально уповноважений орган з питань ліцензування з територіальними органами, а також органи виконавчої влади, визначені Кабінетом Міністрів України, надає перелік повноважень спеціальному органу та створює при ньому експертно-апеляційну раду. В цьому Законі законодавцем реалізовано один з важливіших принципів у сфері ліцензування — це визначення єдиного переліку 66 видів діяльності, що підлягають ліцензуванню та єдиного порядку ліцензування на території України, в тому числі визначено, що господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої органом центральної виконавчої влади, здійснюється на всій території України, а господарська діяльність на підставі ліцензії, виданої місцевим органом виконавчої влади, або спеціально уповноваженим виконавчим органом ради здійснюється на території відповідної адміністративно-територіальної одиниці.

Таким чином, не може бути іншого порядку ліцензування, окрім встановленого цим Законом, та не може бути іншого переліку видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню. Виключенням є декілька видів діяльності, здійснення яких регулюється іншими Законами України, наприклад, діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів.

Чіткими та прозорими стали механізми подання заяви на отримання ліцензій. Слід звернути увагу на те, що значно скорочено основний перелік документів, котрі надаються до органу ліцензування для отримання ліцензії. (Це — заява встановленого зразка та копія свідоцтва про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності, або копія довідки про внесення до Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, засвідчена нотаріально або органом, який видав оригінал документа. Тільки для окремих видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, до заяви також додаються документи, вичерпаний перелік яких встановлюється Кабінетом Міністрів України за поданням спеціально уповноваженого органу з питань ліцензування).

Комплексно вирішуються тепер питання щодо єдиного механізму видачі, перереєстрації або скасування дії ліцензій, а також єдиної процедури прийняття рішень органами з ліцензування щодо видачі або відмови у видачі ліцензій. До речі, термін розгляду справ та прийняття рішення про видачу

ліцензії, або відмову у її видачі скорочено з 30 до 10 робочих днів з дати надходження заяви про видачу ліцензії та документів, що додаються до неї. Плата за видачу ліцензій встановлена у законодавчому порядку. І вноситься вона заявником лише після прийняття органом ліцензування рішення про видачу ліцензії. Розмір плати та порядок зарахування коштів, отриманих за видачу ліцензії, встановлює уряд України. Усі кошти, отримані за видачу ліцензій, перераховуються виключно до держбюджету. Термін переоформлення ліцензії скорочено з 10 до 3 днів, а термін видачі дублікатів — з 5 до 3 днів.

Безпосередньо в Законі визначено, що видача ліцензій на види діяльності, провадження яких пов'язане з використанням обмежених ресурсів, здійснюється тільки на конкурсній основі. Принципово змінено зміст ліцензійних умов. Вони містять не лише перелік умов і правил провадження даного виду господарської діяльності, а й визначають кваліфікаційні або технологічні вимоги, виконання яких є обов'язковим при провадженні даного виду діяльності. На всій території України запроваджено єдиний бланк ліцензій. Таке нововведення зумовлене в першу чергу тим, що бланки часто виявлялися підробками. Тепер же номер бланка співпадає з номером ліцензії.

Особливу увагу треба звернути на те, що вперше в цьому Законі виписані питання нагляду та контролю у сфері ліцензування. Визначено, хто може здійснювати контроль, яким чином, порядок проведення та оформлення результатів цього контролю.

Новим в Законі є і те, що у разі аналювання ліцензії на підставі акту про повторне порушення ліцензіатом ліцензійних умов, акту про встановлення факту неподання повідомлення про зміну даних, зазначених у документах, акту про виявлення недостовірних даних в документах, акту про встановлення факту передачі ліцензії, акту про невиконання розпорядження про усунення порушень ліцензійних умов, суб'єкт господарювання може одержати нову ліцензію на право продовження цього виду діяльності не раніше, ніж через рік з дати прийняття рішення про анулювання попередньої ліцензії [9].

Аналіз свідчить про те, що встановлений цим Законом порядок ліцензування став більш врегульованим, прозорим та зрозумілим.

Разом з тим, у ході правозастосування стали проявлятися окремі недоліки й прогалини цього документа, про що свідчать неодноразові спроби відкоригувати ряд його положень. Зокрема за три роки дії Закону до нього було внесено 17 змін. Усунути такі суперечності й гармонізувати законодавство про ліцензування покликані перш за все нові законодавчі ініціативи, які нині посідають чільне місце в перебігу законодавчого процесу Парламенту.

Загалом на розгляді у Верховній Раді України нині перебувають 14 законопроектів з питань ліцензування, однак лише деякі з них пройшли перше читання і невдовзі можуть стати вагомим поповненням чинного законодавства у цій сфері. Серед них: Проект від 22 травня 2002 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань ліцензування» № 1050; Проект «Про внесення змін до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 21 травня 2002 р. № 1053; Проект «Про внесення

змін до Закону України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності» від 24 травня 2002 р. № 1098; Проект «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» від 11 жовтня 2002 р. № 2292; Проект «Про внесення змін до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 18 листопада 2002 р. № 2419; Проект «Про внесення змін до деяких законів України» від 12 грудня 2002 р. № 2532.

Дані законопроекти стосуються широкого комплексу законодавчих актів з питань ліцензування. З-поміж семи документів три передбачають внесення змін до базового закону. Окремі законопроекти містять фрагментарні новації, тоді як інші передбачають важливі сутнісні зміни багатьох положень відповідних чинних законів. На основі цих проектів можна спрогнозувати, що незабаром зміниться правове регулювання ліцензування в законах «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про банки та банківську діяльність», «Про зовнішньоекономічну діяльність» та інші, які тією чи іншою мірою регулюють господарську діяльність [8].

Система ліцензування в Україні зараз охоплює, практично, всі центральні органи виконавчої влади, та всі обласні державні адміністрації. Це система, де інтереси органів виконавчої влади та суб'єктів підприємницької діяльності не завжди співпадають. Та все ж, незважаючи на певні труднощі, впроваджується нова, вже гармонізована з відповідними європейськими нормами, вітчизняна система ліцензування видів господарської діяльності, яку регламентують близько 150 нормативно-правових актів, законів, постанов Уряду, актів міністерств [7].

І саме від визначення державою оптимальних правил ліцензування господарської діяльності в значній мірі залежить як стабільність економічної системи країни, так і розвиток підприємництва, скорочення тіньового сектору, ефективність боротьби з корупцією, а також вирішення соціальних проблем.

Література

1. Пастух І. Критерії ліцензування підприємницької діяльності // *Право України*. — 2000. — № 5. — С. 33–34.
2. Про підприємство: Закон України від 7 лютого 1991 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 1991. — № 14. — Ст. 168.
3. Про внесення змін і доповнень до Закону України «Про підприємство»: Закон України від 15 жовтня 1992 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 1992. — № 51. — Ст. 680.
4. Олейник О. Правовые основы лицензирования хозяйственной деятельности // *Закоп*. — 1994. — № 6. — С. 15–18.
5. Костенюк П. О лицензировании некоторых видов хозяйственной деятельности // *Деловая Одесса*. — 2000. — № 38. — 22 септ. — С. 16.
6. Про внесення змін до Закону України «Про підприємство»: Закон України від 23 грудня 1997 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 1998. — № 17. — Ст. 80.
7. Третьяков С. Реформування системи вітчизняного ліцензування // *Підприємство в Україні*. — 2001. — № 6–7. — С. 5–7.
8. Васильченко С. Законодавство України про ліцензування господарської діяльності в процесі вдосконалення // *Юридичний журнал*. — 2003. — № 7 (13). — С. 27–30.
9. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 1 червня 2000 р. // *Відомості Верховної Ради України*. — 2000. — № 36. — Ст. 299.